

Попович Володимир Михайлович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, головний
науковий співробітник ДНДІ МВС
України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0002-4538-3274

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ – НЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗАСІБ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕЙДЕРСЬКОГО ПОГЛИНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

У дослідженні окреслено етимологію, праксеологію і методологію формування неологізмів як засобу віддзеркалення, розвитку або деградації явищ об'єктивно існуючої дійсності, а також засобу розвитку мовотворення. Розглянуто співвідношення термінів і понять – неологізмів як засобу віддзеркалення процесу рейдерського поглинання підприємств. Визначено структурний зміст рейдерства, форми його прояву, вчинені під виглядом таких псевдолегітимних способів поглинання підприємств, як реорганізація, ліквідація або інших форм їх відчуження. Здійснено класифікацію кримінальних правопорушень на економічні та загальнокримінальні правопорушення, а також на основні, допоміжні та супутні кримінальні правопорушення, притаманні процесу вчинення рейдерства.

Ключові слова: рейдерство, поглинання, приєднання, ліквідація підприємств, маніпуляції з акціями.

Розробка термінологічно-понятійного апарату, разом із встановленням проблем та визначенням шляхів їх розв'язання, є надзвичайно важливим і завжди актуальним завданням як у контексті кримінально-правового, кримінологічного, так і для будь-якого іншого дослідження. Утім, провести повноцінне дослідження, об'єктивно відобразити структуру і технологічні особливості предмета дослідження, визначити галузеві проблеми та шляхи їх розв'язання неможливо без напрацювання відповідного термінологічно-понятійного апарату або без адаптування до конкретного предмета дослідження раніше напрацьованого понятійного апарату, розробленого у галузевій материнській науці (для юриспруденції теорія держави і права), або в інших науках (судова бухгалтерія, фінансове право, податковознавство, економіко-правовий та економічний блоки наук), залучених до відображення юридично і технологічно значимих особливостей учинення рейдерських кримінальних правопорушень у тій чи іншій галузі економічної діяльності.

Відповідно, метою цього дослідження є об'єктивне, етимологічно і методологічно зважене, праксеологічно вивірене формування термінологічно-понятійного апарату, покликаного найбільш повно, об'єктивно і адекватно відобразити кримінально-правові, кримінологічні, цивільно-правові, реєстраційно-дозвільні, реєстраційно-посвідчувальні, обліково-технологічні, силові та інші аспекти процесу

вчинення рейдерства як засобу протиправного заволодіння чужим майном підприємства, установи, організації, у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з *використанням підроблених або викрадених документів*, печаток, штампів підприємства, установи, організації.

Переходячи до аналізу та розкриття змісту визначеної вище мети дослідження та повного і адекватного віддзеркалення об'єктивно існуючої проблемної ситуації, *необхідно виконати такі завдання:*

1) окреслити *етимологічні, праксеологічні та загальнометодологічні* засади формування термінологічно-понятійного апарату взагалі та до визначення поняття *рейдерства* як процесу протиправного *поглинання підприємств* під виглядом легітимних правочинів. Дослідити та обґрунтувати кримінально-правові та кримінологічні завдання поняття рейдерства;

2) визначити співвідношення термінів і понять-неологізмів, здійснити аналіз терміна “рейдерство” як неологізму в кримінологічній науці України, показати його потенціал щодо лаконічного і повного віддзеркалення технологічних ознак кримінально-правового та кримінологічного змісту рейдерства як об'єктивно існуючого явища реальної дійсності. Окреслити загальнотеоретичні засади і причинно-наслідкову обумовленість виникнення *неологізмів*, визначити їх особливості та значення як засобу віддзеркалення *процесів розвитку чи деградації* суспільно-економічних відносин, науки, техніки як засобу розвитку процесу *мовотворення*;

3) *здійснити аналіз поняття рейдерства, визначеного у наукових виданнях. Розробити уточнене поняття рейдерства, яке б віддзеркалювало процес формування рейдерського поглинання підприємств, окреслювало типовий склад рейдерського злочинного угруповання, враховувало б форми прояву, що відображають структурні складові поняття рейдерства, під виглядом яких відбувається процес протиправного поглинання та захоплення підприємств, окреслюють процес, мотиви та способи інтелектуального впливу і силового тиску на членів родини та власника атакованого рейдерами підприємства, з вимаганням відмовитись від права власності на підприємство, можливо його продати або переуступити під виглядом злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення або ліквідації суб'єктів господарювання (далі – СГ) шляхом банкрутства, скасування держреєстрації, інші можливі форми протиправного відчуження і поглинання СГ.*

І. Перед визначенням поняття рейдерства як процесу протиправних дій, розкриття змісту його складових, їх співвідношення з терміном поглинання, доцільно, хоча б стисло, окреслити і обґрунтувати загальнотеоретичні, методологічні, етимологічні та праксеологічні засади формування термінологічно-понятійного апарату як науково-встановлених засад віддзеркалення і розкриття змісту явищ, взагалі і явища рейдерства як процесу поглинання підприємств. Що саме у загальнотеоретичному плані являють собою слова “термін” та “поняття”, як вони співвідносяться між собою, а також те, які вимоги напруцювала наука для формування термінологічно-понятійного апарату.

Слово “термін” походить від лат. (terminus) і пояснюється у тлумачному словнику як “...вираження певного поняття, якоїсь галузі науки” [1, с. 669; 2, с. 302–304]. Однак зроблений нами *етимологічний аналіз співвідношення термінів*

і понять [3, с. 138–146; 4, с. 151–160] дає підстави стверджувати, що слово “*термін*” позначає *зовнішню форму явища*, а слово “*поняття*” *окреслює зміст внутрішніх ознак* конкретних предметів, процесів, відносин, дій, подій та інших явищ реальної дійсності [3, с. 138–146; 4, с. 151–160].

Як ми вже відзначали [3, с. 138–146; 4, с. 151–160], з приводу назви термінів і змісту понять краще домовлятися ніж без кінця і краю дискутувати. При цьому слід мати на увазі, що досягти взаємоузгодженості поняття, його сприйняття у фаховому середовищі, імперативності та інших ознак легше тоді, коли при формуванні термінів та понять їх автори-розробники дотримуються *таких загальних вимог*:

– *термін* повинен найбільш повно відповідати зовнішній формі поіменованого ним явища, предмета, дії, події, охоплювати зовнішні параметри й не виходити за межі зовнішньої форми поіменованого ним явища, процесу, предмета, дії, по-дії;

– *поняття* як категорія, що відображає *внутрішній зміст термінів*, слід конструювати з урахуванням етимологічних, праксеологічних, методологічних і структурно-технологічних вимог до формування поняття.

Крім того, при *формуванні нових термінів* слід дотримуватись принципів “уникнення конкуренції термінів”, “зайнятий термін має пріоритет”. При *адаптації* раніше напрацьованих термінів до тієї чи іншої сфери діяльності як предмета дослідження *необхідно дотримуватись*: принципів “пріоритет має термін, сформований у методології базового вищого рівня”; принципів “зайнятий термін має пріоритет”, “уникнення конкуренції термінів”, що впливають із методології теорії пізнання [6, с. 239] та методології теорії віддзеркалення [6, с. 236]. Таким чином, при формуванні, адаптуванні, уточненні наявних та формуванні нових термінів і понять у тій чи іншій сфері діяльності слід дотримуватись таких вимог.

У *етимологічному плані зміст поняття* повинен відповідати формі та межах терміна. Тобто відображати всі етимологічно змістові, юридично і технологічно-значимі ознаки (сторони чи аспекти) досліджуваного і поіменованого у терміні, явища, процесу, предмета, дії, події та не виходити за його межі. У *праксеологічному плані зміст поняття* слід конструювати з урахуванням: його первинного застосування, історичного розвитку і трансформації; застережень і узгодженості старого значення поняття з його запропонованим, новим, уточненим або докорінно зміненим значенням поняття, залежно від змін явищ об’єктивно існуючої дійсності [3, с. 138–146; 4, с. 151–160]. У *методологічному плані зміст* конкретного *поняття* слід теоретично обґрунтовувати, методологічно зважувати і вивіряти з урахуванням методологічних вимог теорії пізнання [6, с. 239] та методологічних вимог теорії віддзеркалення [6, с. 236]. При формуванні термінів і понять необхідно також враховувати галузево-технологічні особливості змісту явищ, предметів, дій, подій, притаманних відповідній сфері суспільно-економічних відносин, куди проникли криміногенні процеси й де вчиняються кримінальні правопорушення [3, с. 138–146; 4, с. 151–160].

II. Відзначені етимологічні, праксеологічні та методологічні засади є основоположними як при визначенні *змісту понять взагалі*, так при визначенні *понять* у конкретній сфері діяльності, у т. ч. й при визначенні *поняття “рейдерство”*.

Рейдерство, як і його структурні складові *реорганізація* (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення), *ліквідація* (у формі банкрутства, скасування держреєстрації підприємств) або інших форм їх відчуження (купівля-продаж, бартер, дарування, тощо), під виглядом яких рейдерство вчиняється, у кримінально-правовій та кримінологічній науках не визначені, а у дореформений період цим наукам були невідомі. У зв'язку з цим, слід мати на увазі, що в процесі наукових досліджень, особливо при обговоренні їх результатів, дуже часто виникають дискусії, де можна почути твердження, що *нові терміни та поняття*, тобто *неологізми* – це недолік дослідження. Аргументи прості, кримінологічна або інша наука не знають таких термінів і понять. Доказ того, що нові поняття узгоджені з усіма вимогами теорії пізнання та теорії віддзеркалення і відображають явища реальної дійсності, не спрацьовують. Неологізми у дослідженнях, що об'єктивно віддзеркалюють негативні процеси, часто стають причиною відмови у наданні рекомендації до друку їх результатів. Оскільки сам термін “рейдерство”, як і форми його прояву в українській кримінологічній науці, є не просто неологізмом, а ще й іншомовним словом, то подібна ситуація *потребує певного вивчення і пояснення сутності поняття “неологізм”*.

Короткий словник іноземних слів (укладачка С.М. Локшина) визначає поняття “неологізм” як Neo – нове + logos – слово або словосполучення [7]. Сучасний словник іншомовних слів (укладач Л.І. Нечволод) дає схоже визначення *поняття “неологізм”*, однак визначає його більш повно: Neo – нове + logizm – слово або словосполучення, фразеологічний зворот, що з'являється в мові з розвитком суспільного життя, науки, культури, техніки [8]. Тобто *неологізм – це не алогізм*, який часто складається із *еклектичних словосполучень*, якими часто грішать численні, зокрема і дисертаційні, дослідження. У кримінологічній, кримінально-правовій, як і будь-якій іншій науці, *неологізм – це об'єктивна необхідність*. Якщо з'явилися нові суспільно небезпечні діяння, явища, процеси, предмети, дії, події й відсутнє їх віддзеркалення відповідним терміном та поняттям, то як можна ці негативні процеси зупинити без їх адекватного віддзеркалення?

Тобто основним завданням *нових слів (термінів, понять) у кримінально-правовій науці* є відображення технологічних особливостей новоутворених суспільно небезпечних діянь, детальні *ознаки яких мають лягти у формування диспозиції кримінально-правової норми* при криміналізації нових суспільно небезпечних діянь. У кримінологічній науці нові слова, словосполучення, фразеологічні звороти (*неологізми*) відображають технологічні особливості вчинення новоутворених суспільно небезпечних діянь. Саме об'єктивно відображені технологічні особливості діянь відповідними термінами та поняттями стають *інформаційною основою для висунення версій про*: можливі види, способи, фінансово-господарські інструменти, схеми, технології, причини та умови вчинення технологічно насичених, раніше невідомих економічних кримінальних правопорушень; методи, методики й технічні засоби та технологічні прийоми виявлення, документування, *запобігання і протидії* вчиненню таких кримінальних правопорушень. Тобто зміни суспільно-економічних відносин, успіхи та проблеми, що виникають у результаті цих змін, *як і шляхи їх розв'язання*, потребують повного, адекватного і об'єктивного віддзеркалення, в тому числі за допомогою нових термінів і понять – неологізмів. Так стверджує

теорія пізнання [6] та теорія віддзеркалення [6], так *стверджує наше реальне життя*, де ми бачимо далеко не успішні результати за різними напрямками здійснення так званих реформ. Якщо нові слова чи словосполучення не відразу сприймаються фаховою спільнотою, вони залишаються неологізмами. Однак якщо неологізм віддзеркалює юридично, технологічно, науково чи змістовно значимі аспекти того чи іншого явища, то з часом фахова спільнота починає використовувати неологізм як об'єктивно існуючий засіб відображення змін у предметі вивчення і природно поповнює мовний словник. Тобто якщо неологізм чітко, повно і об'єктивно віддзеркалює ознаки, технології, інші особливості реально існуючих явищ, предметів, процесів, дій, подій – його активно використовують, ним поповнюють мовний словник, неологізми стають ефективним засобом віддзеркалення нових явищ, предметів, процесів, дій, подій, а, відповідно, *стають природним засобом мовотворення*.

Таким чином, поняття “неологізми” можна сформулювати так – *це нові слова, словосполучення або фразеологічні звороти, які віддзеркалюють нові явища, нові процеси, нові предмети, дії, події, що лише з'явилися у науці та практиці або уточнюють нові аспекти, нове (осучаснене) значення слів, словосполучень, термінів, понять вже об'єктивно існуючих явищ, процесів, предметів, дій, подій, відповідно до нового стану суспільства, нового стану суспільних відносин, науки, техніки – їх розвитку чи деградації*.

III. У Великому економічному словнику термін “рейд” або “рейдерство” визначається як “операція щодо придбання великого пакету акцій певної компанії з метою її поглинання” [2, с. 885]. З'ясування слова “рейдерство” у історико-етимологічному плані за допомогою Вікіпедії, інших енциклопедичних видань призводить до морського та військового значення слова “рейд”. Термін “рейдерство” (англ. “raider”) – військовий корабель, замаскований під торговельний, що виконує знищення морських транспортів супротивника. Слово “raid” (англ.) – означає напад, набіг, нападник, грабіжник. У історичному плані *природа рейдерства впливає з піратських рейдів королівського військово-морського флоту Англії* [9].

Усі можливі етимологічні аспекти поняття “рейдерство” в сучасних кримінологічних дослідженнях відображені не лише неповно, а й суперечливо, інколи – еkleктично. Е. Валаск вважає *рейдерство корпоративним захопленням шляхом викрадення пакету акцій в акціонерів, здійснене обманним способом з метою отримання домінуючого положення в акціонерному товаристві та можливості активно впливати на прийняття ним рішень або з метою подальшого виведення активів акціонерного товариства* [10]. Дуже вузьке розуміння способів учинення рейдерства. Крім викрадення, акції можна підробити; провести їх незаконну емісію; викупити; переписати на рейдерів під їх погрозами та інтелектуальним і фізичним тиском; підробити установчі документи; підробити протокол зборів акціонерів; отримати в інший псевдолегітимний спосіб з метою зміни власників портфелю акцій на користь рейдерів. На думку Є. Валаска, рейдерство відбувається лише за допомогою викрадення пакета акцій. Випали також способи *поглинання підприємств, вчинені під виглядом злиття, приєднання, поділу, виокремлення, перетворення, ліквідації суб'єктів господарювання (далі – СГ) ст. 59 ГКУ*.

Генеральна прокуратура України (лист від 06.10.2006 № 12/1/1-109вих-06) визначає поняття “рейдерство” як “сукупність різних *правових заходів*, учинених у правовому полі, спрямованих на захоплення об’єкта власності, в тому числі в інтересах третьої особи чи зміни його власника за допомогою ініційованого комерційного конфлікту”. Ознаки рейдерства, наведені повніше, але вони чомусь у відзначене вище поняття не потрапили. Зокрема, ознаками рейдерства визначаються незаконна скупка акцій у дрібних акціонерів, розголошення даних реєстрів власників акцій, винесення незаконних судових ухвал (рішень) щодо корпоративних конфліктів, неправомірних дій органів державної виконавчої служби під час виконання судових ухвал (рішень), злочинних дій приватних охоронних структур та груп людей, залучених до захоплення підприємств тощо [11]. Макарова О.А. вважає рейдерство “...ворожим, або недружнім поглинанням шляхом масового скуповування акцій, незаконними методами”. Однак далі вона зауважує: “недружнє поглинання, яке здійснюється кримінально караними методами не є поглинанням, а є захопленням. *Поглинання* – це засіб встановлення контролю над бізнесом, яке відбувається виключно у межах закону” [12]. Це твердження дослідниці також не враховує таких форм відчуження СГ, передбачених ст. 59 ГКУ та ст 104 ЦКУ, як злиття, приєднання, поділ, перетворення, ліквідація *через* банкрутство або скасування держреєстрації СГ, *під виглядом* яких відбувається саме рейдерське поглинання.

К.С. Фомічов аналізує позицію М. Лопашенка, який визначає рейдерство як “ретельно сплановану систему діяльності, спрямовану на отримання чужої компанії, яка здійснює підприємницьку або інші види економічної діяльності” [13]. Однак для цілей наукового дослідження важливо знати, які форми прояву цієї системи діяльності. М.І. Камлик визначає рейдерство як “*сполученням незаконних, напівзаконних (не прописаних у законі, іншими словами “ протиправних, але законодавчо не заборонених) та законних способів придбання привабливого, але чужого бізнесу*” [14]. Досить суперечливе формулювання “незаконні, законні, напівзаконні... але законодавчо не заборонені способи придбання чужого бізнесу”. Більш інформативним є визначення О.Б. Сахарової та С.І. Лопатіна, які вказують на “*напівкримінальний* характер рейдерства, основною ознакою якого є порушення закону, *застосування* тих чи інших *шахрайських способів* незаконного захоплення підприємства *без згоди* його акціонерів, метою якого є отримання контролю над ліквідними активами підприємства за максимально низькою ціною, як правило, для їх подальшого продажу” [15, с. 10]. К.С. Фомічов відзначає, що “...визначення поняття “рейдерство” ускладнюється через різноманітність форм прояву цього явища”. Однак ці “...різноманітні форми рейдерства...” автор не формулює. Дослідник відзначає, що “рейдерство розглядається як *правомірний процес* ринкових відносин і, *одночасно, як незаконна діяльність* організованих злочинних груп...”. Тобто, одні й ті ж діяння він уважає за правомірний процес і одночасно незаконну діяльність [13].

Усі зазначені [9–15] і незгадані [16–18] поняття рейдерства відображають лише окремі форми прояву і способи його вчинення. Проте всі вони є неповними як у частині форм їх прояву, так і відносно способів і технологічних процедур використання цих форм для рейдерського поглинання СГ. Це означає, що жодне із

цих визначень не відповідає вимогам теорії пізнання [6] та теорії віддзеркалення [6] щодо повного і адекватного відображення об'єктивно існуючих ознак рейдерства як явища реальної дійсності. Відповідно, такі визначення поняття рейдерства не містять інформації як для *удосконалення законодавства (не лише кримінально-правового, а й адміністративного, фінансового, цивільно-правового, де мають закладатись механізми ранньої профілактики і попередження злочинів)*, так і для кримінологічного запобігання і протидії рейдерству.

Проблема наведених вище та ін. досліджень рейдерства полягає в тому, що їх автори не відрізняють *легітимні (законні) форми об'єднання підприємств шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення, ліквідації через банкрутство або скасування держреєстрації СГ* (ст. 59 ГКУ та ст. 104 ЦКУ) від аналогічних за формою, але злочинних за змістом *псевдолегітимних форм об'єднання СГ, які й утворюють процес поглинання СГ під прихованим тиском рейдерів та під виглядом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення) чи ліквідації (шляхом банкрутства чи скасування держреєстрації) СГ*. Відмінність перших від других полягає в тому, що *перші – легітимні форми припинення діяльності СГ з метою їх об'єднання, здійснюються за добровільним рішенням власників та їх наступників, правосудної ухвали суду чи при досягненні мети – створення СГ*. Тоді як *другі – псевдолегітимні (злочинні) форми об'єднання (реорганізації та ліквідації) підприємств здійснюються проти волі власників, під прихованим силовим тиском, і є актом поглинання підприємств (відчуженням у власників за допомогою маніпуляцій: з акціями; установчими документами, під виглядом реорганізації чи ліквідації СГ)*. Таким чином, протиправне, силове об'єднання підприємств *під виглядом легітимних форм реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення), ліквідації шляхом псевдобанкрутства, скасування держреєстрації, відчуження СГ через купівлю-продаж, наслідування, даріння тощо, віддзеркалює фактичний зміст способів та технологій, що містить термін “поглинання” СГ, учиненого проти волі власника під прихованим тиском рейдерів*.

Виділення з *легітимних правочинів добровільної реорганізації (злиття тощо) СГ та псевдолегітимних форм рейдерства, вчиненого під тиском рейдерів та під виглядом відзначених вище форм реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення) та ліквідації підприємств, має теоретико-методологічне і прикладне значення*. Встановлення факту вчинення рейдерства *під виглядом таких правочинів, як злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення та ліквідації підприємств за допомогою маніпуляцій з акціями, установчими документами та під силовим тиском рейдерів, у теоретико-методологічному плані, знімає “наукову” плутанину: “законна, напівзаконна і незаконна діяльність” [9–17] “рейдерство – це правомірний процес у межах правового поля” [11]*. Рейдерство не може бути “законним або напівзаконним”. Учинене *під виглядом відзначених вище легітимних форм реорганізації та ліквідації СГ рейдерство є злочинним поглинанням підприємств, учиненим проти волі їх власників, і це однозначно – злочинна діяльність*. У методологічному плані слід завжди мати на увазі, що форми реорганізації і ліквідації СГ, закладені в ст. 59 ГК і ст. 104 ЦК, можуть бути використані для вчинення рейдерства шляхом поглинання. *Схема способів поглинання виглядає так: 1) підроблення документів на: злиття, приєднання, поділ, перетворення*

або ліквідацію СГ шляхом банкрутства чи скасування держреєстрації; 2) паралельний силовий чи судовий тиск на власника під час підроблення документації до поглинання СГ; 3) при готовності документації – фізичне захоплення СГ; 4) усунення та зміна охорони і керівництва СГ; 5) розпродаж захопленого СГ частинами. Тобто рейдерство – це не просто акт захоплення СГ, як вище відзначала О. Макарова, М. Лопашенко та ін., це багатоходовий процес інтелектуальних маніпуляцій з акціями, установчими документами, підготовленими шляхом обману та силового тиску рейдерів, що є процесом підготовки підприємства до поглинання. Лише після відповідної готовності документації до поглинання відбувається акт фізичного захоплення СГ. Увесь процес поглинання СГ дуже важливо відобразити якнайповніше, об'єктивно і адекватно до його фактичних ознак. Лише у такому разі отриману інформацію можливо буде використати як для удосконалення законодавства, так і для висунення версій, виявлення і документування протиправних дій злочинців, запобігання і протидії рейдерству.

Складається цей процес із двох комплексних груп правочинів та дій, кінцевою метою яких є протиправне заволодіння підприємством. Перша група правочинів та дій використовується для створення псевдолегітимних передумов, необхідних для поглинання підприємства під виглядом злиття, приєднання, поділу, перетворення, ліквідації через банкрутство або скасування держреєстрації СГ, або заволодіння майном підприємства частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом учинення правочинів із використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації.

Документальну підготовку таких акцій проводять підготовчі організовані злочинні угруповання, що можуть виникати ситуативно, а з часом переростають у організоване злочинне угруповання, яке діє на постійній основі. Складаються організовані злочинні угруповання рейдерів: з юристів, нотаріусів, фінансистів, працівників держреєстру, суддів, силовиків, охоронців, а за необхідності – й інших фахівців, покликаних забезпечити безпечно досягнення цілей, визначених для злочинного угруповання, замовником.

Друга група дій – це силові дії рейдерів з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень власнику атакованого СГ чи його родичам, спрямовані на досягнення згоди власника (атакованого підприємства) на поглинання шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) чи ліквідації СГ через банкрутство або скасування держреєстрації СГ, а також на закріплення документальних результатів, отриманих підготовчою групою – силове захоплення підприємства, заміна охорони, керівництва підприємства тощо.

Перед визначенням кримінологічного поняття рейдерства доцільно також відзначити, що у кримінальному праві термін “рейдерство” не усталився. Досить ефективно спрацював принцип “зрозумілості закону”, який націлює законодавця не застосовувати, за можливості, іноземних слів, особливо коли йдеться про криміналізацію нових, раніше невідомих суспільно небезпечних діянь. Саме тому ст. 206-2 КК України законодавець не назвав загальнозживаним терміном “рейдерство”, а назвав “протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації”.

Застосування іншомовного терміна “рейдерство” у кримінологічних дослідженнях є доцільним з таких причин. По-перше, цей термін, на відміну від

словосполучення “протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації” вирішує питання щодо дотримання *принципу мовної економії*. Звідси більш лаконічно виконується описова функція кримінологічного дослідження.

По-друге, застосування поняття “рейдерство” в українських кримінологічних дослідженнях *спрошує* порівняльний аналіз з іншомовними кримінологічними дослідженнями та взаєморозуміння з кримінологами, авторами іншомовних досліджень, для яких поняття “рейдерство” є загальноприйнятим.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє сформулювати поняття “рейдерство”, яке віддзеркалить об’єктивно існуючі кримінологічно значимі та кримінально-правові ознаки рейдерства, *придатні для*: 1) визначення структурно-функціональних псевдолегітимних форм прояву рейдерства, під виглядом яких відбувається процес рейдерського поглинання підприємств; 2) висунення версій щодо можливих видів і способів учинення рейдерства; 3) встановлення технологій, схем вуалювання та причинно-мотиваційних механізмів його вчинення; 4) вибору методів, методик, оперативно-технічних та інших засобів виявлення та документування рейдерства; 5) прогнозування, організації запобігання і протидії рейдерству шляхом ранньої профілактики та попередження рейдерства.

Таким чином, *поняття “рейдерство”* можна визначити так: рейдерство – це комплексний процес псевдолегітимних протизаконних дій спеціально організованих злочинних угруповань у складі економістів, юристів, фахівців реєстраційно-дозвільних, посвідчувальних та контрольних органів, суддів, охоронних структур, діяння яких спрямовані на протиправне поглинання підприємств під виглядом таких легітимних форм реорганізації СГ, як злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення або ліквідації через банкрутство, скасування держреєстрації СГ, інші можливі форми протиправного відчуження і поглинання СГ шляхом: маніпуляцій з акціями (скупка у міноритаріїв, незаконна емісія акцій); вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів; погроз: насильства, що не є небезпечним для життя і здоров’я; пошкодження чи знищення майна; вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень власнику чи родичам атакованого СГ з вимаганням відмовитись від права власності на підприємство.

Запропоноване кримінологічне поняття рейдерства має значення не лише для запобігання і протидії злочинності, а й для кримінально-правової науки, оскільки повне і адекватне віддзеркалення псевдолегітимних юридично значимих ознак рейдерства може стати інформаційною основою для формування й удосконалення диспозиції кримінально-правових норм як основних, так і допоміжних, і сунутніх [19–20] видів і способів учинення кримінальних правопорушень, притаманних процесу рейдерського поглинання і силового захоплення підприємств.

Разом із цим повне і адекватне уявлення про те, яким чином технології реорганізації та ліквідації використовуються для рейдерського поглинання СГ, вимагає розкрити зміст процесу перетворення легітимних форм реорганізації, ліквідації, протиправного відчуження підприємств у псевдолегітимні структурні складові процесу рейдерського поглинання СГ як: реорганізація (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення підприємств); ліквідація через банкрутство або скасування держреєстрації СГ, інші можливі форми протиправного відчуження СГ (купівля-продаж, дарування СГ тощо); маніпуляції з акціями (скупка у мінори-

таріїв, незаконна емісія акцій); учинення правочинів із використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів; погрози: насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я; пошкодження чи знищення майна; вбивством чи заподіянням тяжких тілесних ушкоджень власнику чи родичам атакованого СГ.

Однак у зв'язку з обмеженням обсягів статті розкриття змісту відзначених складових рейдерського поглинання підприємств доцільно зробити у подальших дослідженнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Нечволод Л.І.* Сучасний словник іншомовних слів. Харків: Торсінг плюс, 2007. 768 с.
2. Велика Радянська енциклопедія. 2-е вид. М., 1956. Т. 27. С. 302–304.
3. *Попович В.М.* Термінологія з проблем тінізації та детінізації суспільних відносин: етимологічні, праксеологічні та методологічні основи її формування. Наука і правоохорона. К.: ДНДІ МВС України, 2016. № 4. С. 138–146.
4. *Попович В.М.* Практиологічні основи формування понятійного апарату з проблем тінізації та детінізації суспільних відносин. Наука і правоохорона. К.: ДНДІ МВС України, 2017. № 2. С. 151–160.
5. *Келле В.Ж. Макашин Н.И.* Теория отражения и методология познания социальных явлений. София, 1973. С. 65.
6. *Локшина С.М.* Краткий словарь иностранных слов. 8-е изд., стереотип. М.: Русс. яз., 1985. С. 162.
7. *Нечволод Л.І.* Сучасний словник іншомовних слів. Харків: Торсінг плюс, 2007. С. 463.
8. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. 5-е изд., доп. и перераб. М.: Институт новой экономики, 2002. 1280 с.
9. *Валлас Е.* Субъект преступления, характеризующего как “корпоративный захват”. Законность. 2006. № 8. С. 48–50.
10. Пропозиції Генеральної прокуратури України щодо організаційно-практичних заходів протидії “рейдерству”: лист Генеральної прокуратури України від 06.10.2006 № 12/1/1-109вих-06.
11. *Макарова О.А.* Порядок приобретения контроля в акционерных обществах: некоторые проблемы. Закон. 2007. № 3. С. 170–177.
12. *Фомічов К.С.* Актуальні проблеми боротьби з рейдерством в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 4. С. 312–318.
13. *Камлик М.І.* Рейдерство в Україні: сутність та засоби протидії. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.pdf. (дата звернення: 21.10.2021).
14. *Уцяповський В.Ф., Сахарова О.Б., Лопатін С.І.* та ін. Корпоративні конфлікти: кримінальні способи та методи встановлення контролю над підприємством: метод. рекомендації. К.: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2007. 63 с.
15. *Таращанська О.Б.* Державна протидія рейдерству в корпоративному секторі економіки України. URL: www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10tobseu.pdf. (дата звернення: 21.10.2021).
16. *Задихайло Д., Кібенко О., Назарова Г.* Корпоративне управління: навч. посіб. Х.: Фоліо, 2003. 687 с.
17. Аналітична довідка: матеріали комітетських слухань Верховної Ради України “Шляхи подолання рейдерства: удосконалення законодавства та посилення реагування правоохоронних органів на протиправні дії його організаторів і виконавців”. К.: Міжвідом. наук.-дослід. центр з пробл. боротьби з організованою злочинністю при РНБО, 2008. 127 с.
18. *Попович В.М.* Методологія кримінологічної характеристики злочинів у сфері обороту об'єктів нерухомості. Наука і правоохорона. К.: ДНДІ МВС України, 2018. № 3.
19. *Попович В.М., Попович М.В.* Проблеми розслідування економічних злочинів: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2016. 350 с.

REFERENCES

1. *Nechvolod L.I.* (2007). Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv. “Modern dictionary of foreign words”. Kharkiv: Torsing Plus. 768 p. [In Ukrainian].

© Popovych Volodymyr, 2021

2. Velyka Radianska entsyklopediia. “The Great Soviet Encyclopedia”. 2nd ed. M., 1956. Vol.27. P. 302–304. [In Ukrainian].
3. *Popovych V.M.* (2016). Terminolohiia z problem tinizatsii ta detinizatsii suspilnykh vidnosyn. “Terminology on the problems of shadowing and de-shadowing of social relations: etymological, praxeological and methodological bases of its formation”. Nauka I Pravookhorona. K.: DNDI MIA Ukraine. No. 4. P. 138–146. [In Ukrainian].
4. *Popovych V.M.* (2017). Prakseolohichni osnovy formuvannia poniatiynoho aparatu z problem tinizatsii ta detinizatsii suspilnykh vidnosyn. “Praxeological bases of formation of the conceptual apparatus on the problems of shadowing and de-shadowing of social relations”. Nauka I Pravookhorona. K.: DNDI MIA Ukraine. No. 2. P. 151–160. [In Ukrainian].
5. *Kelle V.ZH. Makashin N.I.* (1973). Teoriia otrazheniia i metodolohiia poznaniia sotsialnykh yavlenii. “The theory of reflection and methodology of cognition of social phenomena”. Sofia. 65 p. [In Russian].
6. *Lokshina S.M.* (1985). Kratkii slovar inostrannykh slov. “Brief dictionary of foreign words”. 8th ed., stereotype. M.: Rus. yaz. 162 p. [In Russian].
7. *Nechvolod L.I.* (2007). Suchasny slovnyk inshomovnykh sliv. “Modern dictionary of foreign words”. Kharkiv: Torsing Plus. 463 p. [In Ukrainian].
8. Bolshoi ekonomicheskii slovar. “Big Economic Dictionary” / ed. A. N. Azriliiana. 5th ed., supplement. and reworked. M.: Institute of New Economics, 2002. 1280 p.; Wikipedia, Slovar - vokab.com [In Russian].
9. *Vallask Ye.* (2006). Subiekt prestupleniia, kharakterizuiemoho kak “korporativnyi zakhvat”. “The subject of a crime characterized as a “corporate takeover”. Zakonnost. No. 8. P. 48–50. [In Russian].
10. Propozytsii Heneralnoi prokuratury Ukrainy shchodo orhanizatsino-praktychnykh zakhodiv protydii “reiderstvu”. “Proposals of the Prosecutor General’s Office of Ukraine on organizational and practical measures to combat “raiding””: letter of the Prosecutor General’s Office of Ukraine dated 06.10.2006 No. 12/1 / 1-109vix-06. [In Russian].
11. *Makarova O.A.* (2007). Poriadok priobreteniia kontroliia v aktsionernykh obshchestvakh. “The procedure for acquiring control in joint-stock companies: some problems”. Law. No. 3. P.170–177. [In Russian].
12. *Fomichov K.S.* (2014). Aktualni problemy borotby z reiderstvom v Ukraini. “Current issues in the fight against raiding in Ukraine”. Scient. Bull. of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. No. 4. P. 312–318. [In Ukrainian].
13. *Kamlyk M.I.* Reiderstvo v Ukraini: sutnist ta zasoby protydii. “Raidership in Ukraine: essence and means of counteraction”. Scient. Bull. of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.pdf (Date of Application: 21.10.2021) [In Ukrainian].
14. *Ushchapovskiy V.F., Sakharova O.B., Lopatin S.I.* ta in. (2007). Korporatyvni konflikty: kryminalni sposoby ta metody vstanovlennia kontroliu nad pidpriemstvom. “Corporate conflicts: criminal methods and methods of establishing control over the enterprise”: method. Recommend. K.: State Research Institute MIA Ukraine. 63 p. [In Ukrainian].
15. *Tarashchanska O.B.* Derzhavna protydii reiderstvu v korporatyvnomu sektori ekonomiky Ukrainy. “State counteraction to raiding in the corporate sector of the economy of Ukraine”. URL: www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10tobseu.pdf. (Date of Application: 21.10.2021) [In Ukrainian].
16. *Zadykhailo D., Kibenko O., Nazarova H.* (2003). Korporatyvne upravlinnia. “Corporate governance”: textbook. H.: Folio. 687 p. [In Ukrainian].
17. Analychna dovidka: materialy komitetskykh slukhan Verkhovnoi Rady Ukrainy. “Analytical reference: materials of the committee hearings of the Verkhovna Rada of Ukraine “Ways to overcome raiding: improving the legislation and strengthening the response of law enforcement agencies to the illegal actions of its organizers and executors.”” K.: Interdepartmental research center with probl. fight against organized crime at the National Security and Defense Council, 2008. 127 p. [In Ukrainian].
18. *Popovych V.M.* (2018). Metodolohiia kryminolohichnoi kharakterystyky zlochyniv u sferi oborotu obiektiv nerukhomosti. “Methodology of criminological characteristics of crimes in the field of real estate”. Nauka i Pravookhorona. K.: DNDI MIA Ukraine. No. 3. [In Ukrainian].
19. *Popovych V.M., Popovych M.V.* (2016). Problemy rozsliduvannia ekonomichnykh zlochyniv. “Problems of investigation of economic crimes”: textbook. K.: Jurinkom Inter. 350 p. [In Ukrainian].

Popovych Volodymyr,
Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Chief Researcher, Honored Lawyer of Ukraine,
State Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-4538-3274

TERMS AND CONCEPTS – NEOLOGISMS AS A MEANS OF REFLECTING THE ENTERPRISES MERGER RAIDING PROCESS

The study outlines the etymological, phraseological and methodological principles of formation of the terminological and conceptual apparatus, in general, as the basis for defining the concept and forms of raiding, that reflects the structural elements of raiding, as the enterprises merger and other objects. Considered the correlation of terms and concepts with neologisms, as well as the importance of neologisms to reflect the objectively existing phenomena of reality, the processes of development or degradation of socio-economic relations, science, and technology. The influence of neologisms on the development of the language formation process showed in the article. Noted that the term raiding is also a neologism of foreign origin, which in criminal law science designated as “illegal seizure of enterprises property, institutions and organizations”. There are many definitions of raiding in Ukrainian criminological researches, but none of these concepts has become a complete and adequate reflection of the legally significant features of raiding as an objectively existing phenomenon of reality. Researchers do not distinguish between legitimate forms of association of enterprises on a voluntary basis of its owners, from illegal, pseudo-legitimate forms of acquisition of enterprises under the guise of mergers, acquisitions, divisions, transformations, liquidations in the form of pseudo-bankruptcy, cancellation of enterprises’ state registration. Raiding under the guise of buying and selling, donations, and other forms of illegal alienation of enterprises did not mentioned at all. The raiding methods provided by the author: manipulation with shares, purchase of shares from minority shareholders, illegal issue of shares in order to change the volume of the portfolio of shares of majority shareholders, parallel or subsequent forceful pressure on business owners by their physical seizure, “extortion”, bribery protection, management, founders, participants, shareholders, members, for the purpose of illegal seizure of enterprises. In particular, the article notes the classification of criminal offenses into economic and general criminal offenses, as well as into “main”, “auxiliary” and “associated” criminal offenses inherent in the raider process.

This classification is important for the versioning, detection and documentation of criminal offenses related to the commission of raids through the acquisition and physical seizure of enterprises.

This classification plays an important role for putting forward versions, identifying and documenting criminal offenses related to the commission of raiding through the takeover and physical seizure of enterprises.

Keywords: raiding, merger, liquidation of enterprises, manipulation with shares.

Отримано 02.12.2021

© Popovych Volodymyr, 2021